

Гевчук А.В.,
д. е. н., доцент, перший проректор,
Вінницький фінансово-економічний університет

АГРАРНА РОЗПISKA – СУЧАСНИЙ ОБЛІКОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ДЕРЖАВИ

За даними Державної служби статистики України станом на 27 грудня 2019 р. експорт аграрної продукції в грошовому еквіваленті сягнув 18,07 млрд. дол. США, що становило 43,4 % від загального обсягу вітчизняного або на 32,9 % більше за аналогічний період минулого року [1]. Проте, незважаючи на високі показники діяльності, а також тенденцію до зростання світових цін на аграрну продукцію, агробізнес у своїй діяльності стикається з ймовірністю виникнення специфічних ризиків (погодні умови, якість та ціна продукції, логістичні обмеження). З позиції агробізнесу, можна із впевненістю стверджувати, що ці ризики вплинуть на загальний результат та можливість розвитку. Так, негативний фінансовий результат до оподаткування продемонстрували за три квартали 2020 року великі і середні підприємства двох галузей: сільського, лісового і рибного господарства (-43,3 млн грн) і освіти (-2,7 млн грн) [1]. З позиції кредиторів виникає питання повернення ресурсів, наданих агровиробникам на кредитних умовах, що сприяє до пошуку нових інструментів забезпечення вчасних розрахунків.

Таким чином, одним із можливих варіантів подолання кризи неплатежів в сфері сільськогосподарського виробництва є впровадження в обіг аграрних розписок. Так, станом на лютий 2020 року агровиробниками оформлено 1506 аграрних розписок на суму 11,1 млрд. грн. З моменту впровадження аграрних розписок за їх рахунок в аграрний сектор залучено понад 605 млн. дол, а їх загальна кількість становить 2209 [2]. При цьому 60% всіх укладених аграрних розписок є фінансовими, і середній розмір зобов'язань за однією фінансовою аграрною розпискою – 5,8 млн. грн, за товарною – 8,4 млн. грн [3]. Варто зазначити, що на території України 53% від усієї кількості аграрних розписок видано середніми та 36% малими сільськогосподарськими виробниками під заставу певного виду продукції (кукурудза, соняшник, пшениця, соя, ріпак.) [4]. Однак для нового способу розрахунків ще не напрацьовано дієвого нормативного забезпечення щодо реалізації ефективного механізму функціонування аграрних розписок як сучасного облікового інструмента забезпечення розрахунків та зобов'язань аграрного сектору держави.

Питанням примусового виконання аграрних розписок, їх сутність як інструменту кредитування та залучення фінансових ресурсів присвячено дослідження багатьох науковців. Незважаючи на високу оцінку наукового пошуку питання обґрунтування сутності, складових аграрної розписки та механізму використання як інструменту розрахунків потребує вивчення. Так,

визначення поняття «аграрна розписка» міститься в Законі України «Про аграрні розписки» і визначає як товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах [5]. Дане визначення, з юридичної точки зору, не обґрунтовує, до якої юридичної категорії належать аграрні розписки: до цінних паперів, до інструментів виконання зобов'язань чи застави, інструментів кредитування, фінансування, розрахунків або до інших об'єктів.

Кредит можна визначити як елемент позикового капіталу банку у грошовій формі, що надається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового використання. Спільним між кредитуванням і аграрною розпискою є сторони (боржник і кредитор) [5], дотримання ознак забезпеченості, строковості та цільового використання, однак ознака поверненості та платності не виконується.

Щодо тотожності аграрної розписки із альтернативним способом фінансування, то зауважимо, що відповідно до сутності - фінансування проявляється у забезпеченні наявним грошовим капіталом для використання в комерційних цілях. Так, порівнюючи сутність аграрної розписки та фінансування зазначимо кардинальні відмінності, і за сутністю схожі на інші інструменти – вексель, забезпечення та виконання зобов'язань.

На нашу думку, аграрну розписку можна вважати інструментом виконання розрахункових зобов'язань та доцільно розглядати також, як інструмент забезпечення зобов'язань, де заставляється боржником майно (в нашому випадку – це майбутній урожай), як визначено ЗУ «Про аграрні розписки» [5].

Крім того, в наукових джерелах розглядаються підходи ототожнення аграрної розписки як цінного паперу, як договір та як об'єкт цивільного права. Однак жоден нормативний документ не ототожнює аграрні розписки із цінними паперами, а її конструкція не відповідає ознаці нормативної визначеності, що прямо вказує на неможливість назвати її цінним папером.

Юридичний підхід до сутності аграрної розписки полягає в ототожненні із специфічною формою договору, де наявність кредитора і боржника помилково ототожнює із двостороннім договором, однак на практиці даний інструмент забезпечення розрахунків є одностороннім, оскільки відбувається нотаріальне посвідчення одного підпису – боржника. Зауважимо, що обґрунтуванням змін до законодавства є підсилення фіскальної ролі аграрної розписки, а не уточнення економічної сутності, що призведе до зміни в порядку оцінки розрахункового документа, оскільки прирівняє її до сучасного фінансового інструменту щодо забезпечення розрахунків та зобов'язань аграрного сектору держави [6]. Однак оцінка ознак аграрної розписки та приведення узагальненої характеристики товарних та фінансових аграрних розписок дозволить встановити її сутність як об'єкту бухгалтерського обліку та економічного аналізу, що в комплексі, забезпечить безпечне використання виробниками агробізнесу та сприятиме ширшому впровадженню в практичну діяльність кредиторів. Відповідно нами сформовано облікові моделі використання аграрних розписок [6] (рис. 1).

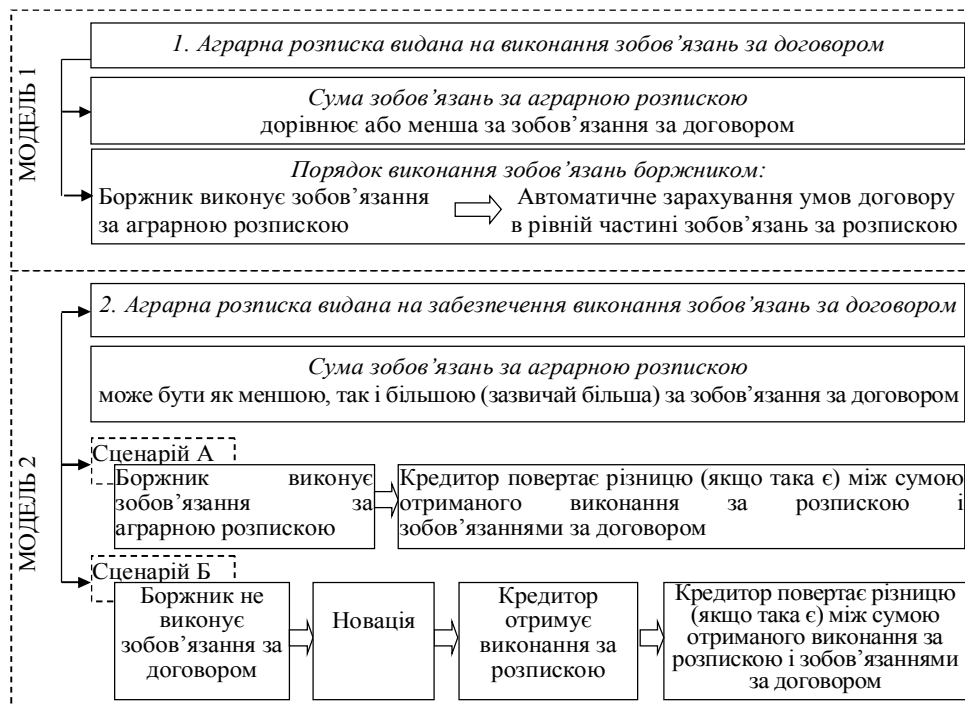

Рис. 1. Облікові бізнес-моделі використання аграрних розписок[6]

Проведені дослідження дозволили обґрунтувати сутність аграрної розписки та довести, що аграрні розписки: 1) не є цінними паперами, інструментом кредитування або фінансування; 2) за своєю правовою природою є документом, який оформлює частину складних договірних правовідносин, укладених між боржником та кредитором за договором застави, укладений між тими ж особами; 3) не є окремим договором та не створює договірного правовідношення, недійсність основного договору спричинює недійсність аграрної розписки; 4) однак - є інструментом виконання розрахункових зобов'язань та інструментом забезпечення зобов'язань.

Література

1. Агропредприятия потеряли свыше 43 млрд грн. 2019. URL: <https://novavlada.info/biznes/novosti/agropredpriyatiya-poteryali-svyshe-43-mlrd-grn>
2. Державне підприємство «Аграрні реєстри». URL: <https://agroregisters.com.ua/statistics/>
3. Аграрные расписки взяли планку в 8 млрд грн. AgroPortal. 2019. URL: <http://agroportal.ua/news/vlast/agrarnye-raspiski-vzyali-planku-v-8-mlrd-grn/>
4. Семенюк С.Я. Аграрні розписки – ефективний шлях залучення коштів в агробізнес. Юридичний портал.2018.URL: https://protocol.ua/ua/agrarni_rozpiski_efektivniy_shlyah_zaluchennya_koshtiv_v_agrobiznes/
5. Про аграрні розписки. Закон України від 27.07.2017 р. № 1982-VIII / Відомості ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>
6. Гевчук А.В. Аграрна розписка як альтернативний інструмент забезпечення розрахункових операцій підприємств АПК. Інтернаука. Міжнародний науково-практичний журнал. Серія Економіка. 2019. № 12 (32). С. 33-41.